

Załącznik nr 1 do Uchwały nr XXXV/352/2020
Rady Miejskiej w Bełżycach
z dnia 30 grudnia 2020 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI NA LATA 2020-2023
DLA GMINY BEŁŻYCE**

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>13</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>14</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>18</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>38</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>73</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>75</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>80</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>81</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>82</i>
<i>12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BEŁŻYCE</i>	<i>83</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BEŁŻYCE

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Bełżyce na lata 2020 – 2023” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.), do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami miasta, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków

województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka,

złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 z późn. zm.)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293 z późn. zm.)

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2., ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,

- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy gazociągu przesyłowego, gazociągu o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno -budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 z późn. zm.)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki

mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990)

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu

terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2019 r., poz. 917 z późn. zm),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września (Dz. U. z 2019 roku poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1609),
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,
- o obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnymi obiektami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju

- wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
  - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
  - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
  - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
  - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2019 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu,

strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony

zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego

i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
  2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów częściowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;

- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO. Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno-przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa,

funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 został przyjęty 2 września 2019 r. Powstał w oparciu o przepisy art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest zgodny z założeniami programu krajowego.

Program spełnia rolę promującą idee ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w województwie lubelskim. Jego głównym celem jest wyznaczenie pożądaných kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie 4 lat. W Programie podjęto także problem dziedzictwa niematerialnego, które rozszerza. W dokumencie wyznaczono cele strategiczne, operacyjne oraz powiązane z nimi działania, których realizacja przyczyni się do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego. Służyć temu ma wyznaczenie następujących celów strategicznych i operacyjnych związanych jednostkami samorządu terytorialnego:

Cel strategiczny I. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno - gospodarczego regionu.

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.

- Działanie 1 Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego.

- Działanie 2 Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Działanie 3 Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków.
- Działanie 4 Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych, powojennych oraz obiektów archeologicznych.
- Działanie 6 Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.

Cel operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

- Działanie 1 Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.
- Działanie 2 Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.
- Działanie 3 Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.
- Działanie 4 Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia.
- Działanie 5 Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich.
- Działanie 6 Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

Cel strategiczny II. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno - ekonomiczny.

Cel operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

- Działanie 1 Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.
- Działanie 2 Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.
- Działanie 3 Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony.
- Działanie 4 Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnych i materialnego, zwłaszcza zagrożonego.
- Działanie 5 Edukacja na rzecz poznawania istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny.

Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

- Działanie 1 Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno – ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.
- Działanie 2 Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.
- Działanie 3 Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej - krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.
- Działanie 4 Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno – ekonomicznego.
- Działanie 5 Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.
- Działanie 6 Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego.

Powyższe zadania mają charakter otwarty, postulatywny, skierowany na zainicjowanie zainteresowania opieką nad zabytkami całego województwa rozumianego także jako wspólnota społeczna. Nie rodzi skutków finansowych dla województwa. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa lubelskiego,

szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy udziale mieszkańców województwa, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, czy działalność społeczna).

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego do roku 2020. Dokument przyjęto uchwałą Nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 24 czerwca 2013 roku.

Strategia dość ogólnie traktuje tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego, wskazano jednakże priorytety rozwoju województwa w tym zakresie, poprzez pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego. Ponadto w częściach poświęconych turystyce oraz ochronie dziedzictwa kulturowego strategia podkreśla potrzebę:

1. ochrony krajobrazu kulturowego głównych ośrodków turystycznych,
2. umacniania publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania,
3. wykorzystywania dziedzictwa kulturowego regionu jako elementu wzbogacania rynku pracy (promocja zewnętrzna),
4. stworzenia sprawnego systemu finansowania rewaloryzacji zabytków.

Treść dokumentu zgodna jest z założeniami niniejszego programu, gdzie podkreśla się konieczność finansowania z budżetu gminy prac renowacyjnych, a także zaleca się wykorzystanie zabytków w działaniach promocyjnych gminy Bełżyce.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego”, przyjęty przez Sejmik Województwa Lubelskiego uchwałą Nr XLV/597/02 z dnia 29 lipca 2002 roku wskazuje cele strategiczne zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Są to:

- poprawa jakości środowiska kulturowego poprzez ochronę wartości regionalnych,
- rewaloryzacja zasobów zabytkowych,
- kształtowanie rozwoju w ciągłości (kontynuacji) historycznej i kulturowej,

- porządkowanie struktury przestrzennej celem optymalizacji intensywności zabudowy i poprawy estetyki krajobrazu województwa.

Trzy główne cele zagospodarowania przestrzennego w województwie lubelskim:

Cel 1 - Efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania, na które składa się m.in. ochrona środowiska przyrodniczego i kulturowego o najwyższych wartościach.

Cel 2 - Tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju województwa i podnoszenie poziomu i jakości życia mieszkańców przez m.in. poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Cel 3 - Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności obszaru województwa, a przede wszystkim m.in. zwiększenie atrakcyjności województwa z punktu widzenia walorów środowiska i kontaktów z bliższym i dalszym otoczeniem.

W sferze zagospodarowania przestrzennego - środowisko kulturowe sformułowano następujące cele:

Cel główny: Ochrona i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Cele operacyjne:

- umacnianie publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania;
- tworzenie warunków ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego regionu jako miejsca spotkań różnych kultur: łacińskiej i żydowskiej;
- tworzenie warunków powszechnej dostępności dóbr kultury niezależnie od środowiska społecznego i miejsca zamieszkania.

Naczelną zasadą zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego określono wpisanie dziedzictwa kulturowego w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz, co dotyczy zarówno zespołów, jak i poszczególnych obiektów zabytkowych. Idea ta przyświecała również podczas opracowywania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Bełżyce.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego ustalono również zasady gospodarowania przestrzenią do których zaliczono m.in.: szczególna ochronę i oszczędne wykorzystanie przestrzeni nieurbanizowanej, stanowiącej trudno odnawialny zasób przestrzeni regionu, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. krajobrazów wiejskich o zachowanej tożsamości kulturowej.

Wiodące działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego regionu lubelskiego obejmują takie dziedziny, jak:

- ochrona miast historycznych (ochrona, konserwacja, rewaloryzacja i rewitalizacja historycznej substancji i struktury zabytkowej oraz kreowanie wizerunku zespołu zabytkowego jako żywego elementu współczesnego i rozwijającego się miasta);
- rewaloryzacja krajobrazów (najcenniejszych założeń kompozycyjnych i krajobrazowych);
- zabytki sakralne;
- obszary archeologiczne;
- ochrona krajobrazu kulturowego;
- działania proturystyczne - zagospodarowanie obiektów historycznych i zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki.

Główne kierunki i priorytety działań w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego w województwie:

- prowadzenie ochrony konserwatorskiej poprzez konserwację będącą działaniem zmierzającym do permanentnego utrzymania zabytków w stanie gwarantującym zachowanie ich wartości, rewaloryzacje i adaptacje do nowych funkcji oraz „kontynuacje” czyli tworzenie współczesnego otoczenia zabytków w nawiązaniu do tradycji.
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego.
- tradycja i tożsamość kulturowa - utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności z miejscem zamieszkania.
- rozwój aktywności kulturalnej.

Działania związane z promocją lokalnej kultury zawarte zostały w celach niniejszego programu opieki nad zabytkami.

PROGRAM ROZWOJU I REWITALIZACJI MIAST - WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast dla Województwa Lubelskiego, został opracowany w oparciu o Uchwałę Nr XXIX/412/04 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 28 grudnia 2004 roku. Głównym celem Programu jest „Poprawa atrakcyjności i konkurencyjności miast regionu służąca zrównoważonemu rozwojowi województwa”. Dokument stwierdza, iż negatywny wizerunek miast potęgowany jest przez występujące powszechnie zjawiska, do których zaliczono m.in. degradację, bądź niezadowalający stan zachowania tkanki zabytkowej miast. Priorytety w realizacji celu nadrzędnego to:

1. Rewitalizacja zdegradowanych terenów miejskich;
2. Poprawa standardów funkcjonowania i rozwoju miast;
3. Wzrost i efektywne wykorzystanie potencjału miast;

Do najważniejszych celów powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz odnoszących się do Bełżyc, a które będą realizowane w ramach powyższych priorytetów można zaliczyć:

Cel 1.2 Rewitalizacja zabytkowej tkanki miast

Kierunki działań w ramach celu:

- renowacja zabytkowych centrów miejskich, zabytkowych obiektów i zespołów zabudowy oraz przestrzeni publicznych w układach urbanistycznych,
- remonty, modernizacja i adaptacja obiektów historycznych wraz z otoczeniem na cele (funkcje) wynikające z polityki rozwoju miast (edukacja, turystyka, kultura, usługi itd.) z uwzględnieniem funkcji mieszkaniowej,
- rewitalizacja, zagospodarowanie i zabezpieczenie historycznych podziemi.

Cel 2.2 Ochrona, zachowanie tożsamości i różnorodności kulturowej i przyrodniczej miast regionu.

Kierunki działań w ramach celu:

- ochrona, rewaloryzacja obiektów i zespołów zabudowy o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowo – historycznej miast regionu,
- ochrona, rewaloryzacja, rewitalizacja charakterystycznych (unikatowych) układów urbanistyczno – przestrzennych miast regionu (skala i rodzaj zabudowy, panoramy widokowe, sylwetki miast, dominanty itd.),
- rewitalizacja, rehabilitacja zdegradowanych terenów zielonych, zwiększanie powierzchni terenów zielonych w ośrodkach miejskich,

- promowanie walorów krajobrazowych miast.

Cel 3.2 Rozwój większych miast jako regionalnych ośrodków rozwoju

Kierunki działań w ramach celu:

- modernizacja i rozbudowa bazy usług, edukacji, kultury, zdrowia, turystyki itd.,
- zwiększenie sieci usług kultury (modernizacja i rozbudowa bazy, doposażenie bazy, rozszerzanie oferty, itp.),
- rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej miast regionu (wzbogacanie bazy o nowe obiekty, podniesienie standardów obiektów istniejących, adaptacja budynków, zespołów i obiektów zabytkowych na cele związane z turystyką),
- organizacja regionalnych i lokalnych ośrodków informacji turystycznej oraz jednostek wspierających rozwój turystyki,
- podniesienie turystycznej i inwestycyjnej atrakcyjności miast regionu poprzez konserwację, rewaloryzację i rewitalizację tkanki historycznej, wspieranie estetyki i ładu przestrzennego na terenach zurbanizowanych.

Cel 3.3 Rozwój mniejszych miast jako ponadlokalnych ośrodków obsługi

Kierunki działań w ramach celu:

- zachowanie rozbudowa i rozwój podstawowej bazy usług, edukacji, kultury, zdrowia, turystyki itd.,
- rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej miast, wykorzystanie indywidualnych walorów i wartości kulturowych miast dla rozwoju turystyki,
- zachowanie warunków powszechnej dostępności do kultury zwłaszcza w mniejszych ośrodkach (modernizacja, rozbudowa, doposażenie bazy, rozszerzanie oferty, itp.).

KONCEPCJA PROGRAMOWO - PRZESTRZENNA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Dokument przyjęty został uchwałą nr CLXVIII/1984/08 Zarządu Województwa Lubelskiego dnia 7 października 2008 roku. Celem nadrzędnym koncepcji jest „Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa, zwiększenie ruchu turystycznego przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych regionu”. W ramach tego celu wyznaczono następujące priorytety:

Priorytet 1. Tworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych

Cel operacyjny 1.1 Podnoszenie konkurencyjności produktów strategicznych dla rozwoju turystyki w województwie

Kierunki działań w ramach celu:

- kreowanie nowoczesnej oferty turystycznej w oparciu o walory kulturowe markowych produktów turystycznych,
- utrzymywanie i promowanie istniejących kulturowych szlaków turystycznych,
- lepsza ochrona i ekspozycja istniejących atrakcji turystycznych województwa, a zwłaszcza dziedzictwa kultury, historii i unikatowych walorów przyrodniczych,
- poprawa wizerunku i postrzegania województwa lubelskiego.

Priorytet 2. Kształtowanie walorów turystycznych województwa

Cel operacyjny 2.1 Podnoszenie atrakcyjności poprzez ochronę, ekspozycję zasobów kulturowych i przyrodniczych

Kierunki działań w ramach celu:

- ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- ochrona kulturowa, wzbogacenie kulturowe regionu (m.in.: ochrona i rewaloryzacja, a także podniesienie ekspozycyjności wszystkich zabytkowych zespołów architektonicznych obiektów drewnianych i murowanych oraz zespołów urbanistycznych ochrona i rewaloryzacja oraz podniesienie ekspozycyjności wszystkich sanktuariów w regionie).

Priorytet 3. Rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych

Cel operacyjny 3.3 Wsparcie rozwoju infrastruktury uzupełniającej

Kierunek działań w ramach celu:

- dostosowanie istniejących placówek kultury do potrzeb ruchu turystycznego i ich szersze udostępnienie dla turystów.

Koncepcja wskazuje główne kierunki kształtowania przestrzeni turystycznej województwa lubelskiego oraz określa czynniki atrakcyjności turystycznej wskazanych obszarów i rejonów. Zaliczyć do nich można:

- występowanie zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego oraz sanktuariów,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- walory kulturowe,
- sposoby udostępniania walorów turystycznych obszaru.

Koncepcja zwraca też uwagę na ważną rolę turystyki kulturowej. Wykreowanie wydarzeń i imprez kulturalnych oraz miejsc z nimi związanych jest szansą dla regionu. Główne kierunki rozwoju sektora turystycznego to m.in.:

- turystyka krajoznawcza - indywidualna i zorganizowana (wycieczkowa) wykorzystująca dziedzictwo kulturowe, oparte o ekspozycje zabytków oraz bogatą i barwną historię regionu;

- turystyka wielokulturowego pogranicza - związana z różnorodnością i wielokulturowością historyczną regionu;
- turystyka promocyjna - związana z walorami turystycznymi lubelskiej wsi, z obyczajami, czy twórczością ludową, walorami etnograficznymi, folklorem. Tradycje kultury ludowej kultywowane są w wielu miejscowościach regionu, a ich ochronie i popularyzacji służy szereg festiwali i przeglądów. Obejmuje ona także promocję organizowanych przez organizacje i samorządy cyklicznych imprez artystycznych, folklorystycznych czy też sportowych;

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LUBELSKIEGO

Na rok 2019 powiat lubelski nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BEŁŻYCE

Studium przyjęte uchwałą Rady Miejskiej w Bełżycach Nr XXVIII/166/2016 z dnia 9 listopada 2016 roku określa kierunki polityki przestrzennej gminy Bełżyce. Dokument stwierdza, że celem ochrony wartości kulturowych jest utrwalenie tożsamości i odrębności regionu oraz ochrona historycznie ukształtowanych obszarów, zespołów zabytkowych, a także pojedynczych obiektów. Wyodrębniono następujące cele działań na rzecz ochrony zasobów przedstawiających wartość kulturową:

- zachowanie i ochrona elementów wchodzących w skład dziedzictwa kulturowego, wyszczególnionych w części I Studium,
- rehabilitacja zdegradowanych obiektów o wartościach kulturowych poprzez przywracanie historycznych funkcji, a w przypadku braku takiej możliwości, nadanie nowej funkcji dostosowanej do charakteru obiektu,
- kształtowanie ładu przestrzennego przy zachowaniu ustalonego wizerunku gminy,
- zachowanie, przywracanie i ekspozycja zasobów krajobrazu kulturowego oraz jego struktury.

Realizacji ww. celów odnoszących się do pojedynczych obiektów jak i zespołów mających wartości kulturowe, służą następujące zadania:

- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego na podstawie przepisów odrębnych,
- rozszerzenie ochrony na te zasoby, które są wartościowe dla tożsamości kulturowej i możliwościach wykorzystania w dalszym rozwoju,
- poprawa stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, wpływającego na jakość życia mieszkańców, np. poprzez modernizację lub zmianę funkcji tych zasobów, rehabilitację obszarów i obiektów zdegradowanych,
- kształtowanie nowych wartości środowiska kulturowego np. w zakresie elementów kompozycji układów przestrzennych, form zabudowy czy atrakcyjności krajobrazu,
- ustalenie zasad ochrony obszarów i obiektów podlegających ochronie w formie nakazów, zakazów i ograniczeń obowiązujących przy budowie, rozbudowie, remontach oraz innych przekształceniach i działaniach przestrzennych,
- wyznaczenie obszarów objętych ochroną konserwatorską i archeologiczną oraz ustalenie zasad ich zagospodarowania,
- minimalizacja występujących zagrożeń dla istniejących wartości zasobów dziedzictwa kulturowego i czynników wywołujących te zagrożenia,
- opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami.

Studium wskazuje, że w obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków ochronie podlega:

oryginalna (historyczna) forma architektoniczna obiektu we wszystkich jej elementach (wysokość, bryła, geometria i forma dachu, kompozycja bryły i elewacji wraz z detalem architektonicznym i stolarką, zabytkowe wyposażenie, zasadnicze rozplanowanie wnętrza),

oryginalny materiał budowlany (w tym rodzaj pokrycia dachowego), funkcja obiektu, której ewentualna zmiana powinna spełniać wymagania określone w przepisach odrębnych.

Dla obiektów położonych w granicach stref ochrony konserwatorskiej obowiązują dodatkowo ustalenia dla tych stref. W związku z art. 13 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązuje każdorazowa weryfikacja obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków podczas prac planistycznych, w tym prac nad sporządzaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ewentualne rozbieżności z wykazem zawartym w studium nie wpływają na zachowanie zgodności sporządzanych planów miejscowych ze studium, ani nie dezaktualizują ich ustaleń. Postępowanie w sprawie skreślenia zabytku z rejestru wszczynają się z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek

nieruchomy. W odniesieniu do zabytków wpisanych do rejestru, działania w zakresie:

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- prowadzenia badań konserwatorskich, badań archeologicznych,
- przemieszczania zabytku,
- dokonywania podziałów zabytku,
- zmiany przeznaczenia lub sposobu korzystania z zabytku,
- umieszczania na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku, wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego w formie decyzji administracyjnej. Prace mogą zostać poprzedzone wydaniem zaleceń konserwatorskich zgodnie z odpowiednimi przepisami szczegółowym

Obiekty zabytkowe ujęte w ewidencji zabytków wymagają ochrony poprzez ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (zarówno poprzez ustalenia dla obiektów jak też stref ochrony konserwatorskiej). Obowiązuje każdorazowa weryfikacja obiektów oraz ich lokalizacji podczas prac nad sporządzaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W obiektach zabytkowych ujętych w ewidencji zabytków ochronie podlega w szczególności: oryginalna (historyczna) forma architektoniczna obiektu - gabaryty, geometria dachu, rodzaj pokrycia dachu, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej. Dla obiektów ujętych w ewidencji zabytków wyrazem polityki przestrzennej jest:

- dla obiektów architektury i budownictwa oraz zespołów zabudowy: zachowanie i ochrona oraz przywracanie historycznej formy obiektów i zespołów;
- utrzymanie tradycyjnej kompozycji architektonicznej obiektu, w tym kompozycji i wystroju elewacji z nakazem zachowania i dowiązywania się do form i elementów oryginalnych,
- dostosowanie współczesnych funkcji obiektów do wartości zabytkowych tych obiektów a nie odwrotnie, w szczególności poprzez ograniczenia inwestycyjne w zakresie:
  - rozbudów, dobudów, nadbudów oraz rozbiórek ich części, bez opinii konserwatorskiej dopuszczającej takie działanie ze względów technicznych lub stwierdzonego braku lub niskiej wartości obiektu,
  - adaptacji parterów, szczególnie związanych ze zmianami konstrukcyjnymi, zmianami w elewacjach, aranżacji nowych witryn, wejść do budynku, schodów zewnętrznych, zmian kolorystyki i montażu reklam i szyldów reklamowych,

- adaptacji poddaszy na cele mieszkalne, szczególnie związanych ze zmianami konstrukcyjnymi w tym: zmian kubatury budynku, zmian geometrii dachów, podnoszenia ścianek kolankowych, aranżacji nadbudów, wielkogabarytowych lukarn oraz montażu kilkuelementowych zespołów okien połaciowych, w przypadku koniecznej rozbiórki obiektu (po orzeczeniu o złym stanie technicznym) obowiązek opracowania dokumentacji technicznej i fotograficznej obiektu,
- dla układów ruralistycznych i zespołów zabudowy–zachowanie układu przestrzennego z jego głównymi elementami (drogi, place, linie zabudowy, kompozycja wnętr architektonicznych i krajobrazowych),
- dla układów zieleni komponowanej w tym przede wszystkim parków i cmentarzy: utrzymanie kompozycji przestrzennej, przede wszystkim poprzez zachowanie historycznych lokalizacji budowli związanych z funkcją terenu oraz form komponowanych zieleni i starodrzewu,
- konserwacja, restauracja, rewaloryzacja, względnie modernizacja oraz remont z zachowaniem substancji zabytku,
- zalecenie stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych,
- dopuszczenie wymiany historycznej zabudowy, przy spełnieniu wymogów wynikających z przepisów odrębnych,
- dla obiektów położonych w strefach ścisłej ochrony konserwatorskiej oraz strefie otoczenia i ekspozycji zabytku - obowiązują ustalenia dotyczące odnośnych stref.

Ponadto ochrona obiektów ujętych w ewidencji konserwatorskiej odbywa się także poprzez ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Z tego względu konieczne są: opracowanie planów miejscowych dla obszarów w obrębie których położone są wspomniane wyżej obiekty zabytkowe oraz cykliczna aktualizacja wykazu obiektów w ewidencji zabytków. Ewentualne rozbieżności z wykazem zawartym w studium nie wpływają na zachowanie zgodności sporządzanych planów miejscowych ze studium, ani nie dezaktualizują ich ustaleń. Roboty budowlane i prace remontowe prowadzone przy zabytkach niewpisanych do rejestru, a ujęte w gminnej ewidencji zabytków wymagają uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla obiektów archeologicznych obowiązuje priorytet wymagań konserwatorskich wynikający z przepisów odrębnych. Ochrona obiektów archeologicznych ujętych w ewidencji konserwatorskiej odbywa się poprzez ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym – nadchodzące lata mogą przynieść nowe odkrycia lub negatywną weryfikację obecnie zaewidencjonowanych stanowisk. Z tego względu konieczna jest cykliczna

aktualizacja wykazu obiektów. Ewentualne rozbieżności z wykazem zawartym w studium nie wpływają na zachowanie zgodności sporządzanych planów miejscowych ze studium, ani nie dezaktualizują ich ustaleń.

Prace ziemne prowadzone w obrębie wyznaczonych stanowisk archeologicznych wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych w formie nadzoru. Na badania te należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków. Planowane w obrębie stanowisk archeologicznych zamierzenia inwestycyjne m.in. związane z budową nowych budynków i inwestycji liniowych (drogi, sieci, melioracje, infrastruktura techniczna), którym towarzyszą prace ziemne i przekształcenia naturalnego ukształtowania – wymagają wcześniejszego uzgodnienia w celu uzyskania zaleceń konserwatorskich dla przedmiotowej inwestycji. W przypadku ujawnienia podczas pozostałych, nienadzorowanych archeologicznie prac ziemnych i budowlanych przedmiotów, które posiadają cechy zabytku archeologicznego (np. fragmenty naczyń glinianych, szklanych, kafli, fragmenty konstrukcji murowanych, drewnianych, wyroby metalowe, znaleziska monetarne, materiały kostne będące pozostałością pochówku, itp.) osoby prowadzące roboty zobowiązane są wstrzymać wszelkie prace mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryte zabytki, a także zabezpieczyć je oraz miejsce ich odkrycia i niezwłocznie zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta gminy

STRATEGIA ROZWOJU GMINY BEŁŻYCE

Dokument opracowano na mocy uchwały Rady Miejskiej w Bełżycach Nr VI/30/2015 z dnia 25 marca 2015 roku. Tematyka ochrony dziedzictwa kulturowego nie jest wyeksponowana w treści strategii, kładzie się natomiast nacisk na rozwój turystyki i tworzenie nowych produktów turystycznych, co pośrednio związane jest z zabytkami. W wyznaczonych do realizacji celach strategicznych brakuje odniesień do wykorzystania obiektów zabytkowych. Jedyną wzmianką jest jedno z działań w Celu operacyjnym 1.2. , które brzmi: Lepsze wykorzystanie zabytków do rozwoju turystyki (zwiększenie dostępności obiektów, lepsza informacja o obiektach zabytkowych i sakralnych).

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA MIASTA BEŁŻYCE

Zrealizowanie wytycznych określonych w projekcie planu pozwoli na ukształtowanie przestrzeni zgodnie z myślą ładu przestrzennego oraz zasady dobrego sąsiedztwa, co z kolei wpłynie na zminimalizowanie oddziaływania na krajobraz. Rozpatrując wpływ ustaleń projektów zmian planów na środowisko kulturowe można stwierdzić, że na analizowanych terenach, powyższe zjawisko nie będzie występować. Pomimo występowania (w zmianie planu dla miasta Bełżyce):

- w północnej części obszaru Nr 5 fragmentu stanowiska archeologicznego Nr 79-78/6-3,
- we wschodniej części obszaru nr 32 fragmentu stanowiska archeologicznego Nr 79-79/2-1 oraz:
- na obszarze nr 3 w Skrzyńcu części stanowiska archeologicznego nr 80-78/126-16,
- na obszarze nr 11 we Wronowie części stanowisk archeologicznych Nr 79-77/40-6 oraz 79-77/41-7,
- na obszarze Nr 21 w Matczyni stanowiska archeologicznego Nr 78-79/58-6,
- na obszarze Nr 32 w Zosinie zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne Nr 79-79/56-2.

W zmianie planu dla gminy Bełżyce nie przewiduje się, aby realizacja ustaleń projektów zmian planu wiązała się z negatywnym oddziaływaniem na powyższe elementy kultury, ponieważ w zapisach projektów wprowadzono zapisy zapewniające im właściwą ochronę, mianowicie:

- §11. ust. 1. Na obszarze objętym planem przedmiotem ochrony archeologiczno-konserwatorskiej są stanowiska archeologiczne, wskazane na rysunkach planu, zdefiniowane w art. 3 pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2067.) oraz objęte ochroną prawną na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy.
- §11. ust. 2. Na obszarze stanowisk archeologicznych, o których mowa w ust. 1, obowiązują odpowiednie ustalenia planu, o których mowa w § 20 pkt 15 i 16.
- §11. ust. 3. Przy wydawaniu wymaganej odrębnymi przepisami decyzji administracyjnej należy podać informację o obecności stanowisk archeologicznych oraz związanych z tym szczegółowych ustaleń konserwatorskich.
- §20. ust. 16. Pozwolenia na roboty budowlane przy zabytkach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagają uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi;
- §20. ust. 17. Prace ziemne prowadzone w obrębie wpisanych do rejestru stanowisk archeologicznych wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych w formie nadzoru, na które należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków. Planowane w obrębie stanowisk archeologicznych zamierzenia inwestycyjne, związane z m.in. budową nowych budynków oraz realizacją inwestycji liniowych, którym towarzyszą prace ziemne i przekształcenia naturalnego ukształtowania terenu, wymagają wcześniejszego uzgodnienia celem uzyskania zaleceń konserwatorskich. W przypadku ujawnienia przedmiotów posiadających cechy zabytków archeologicznych, jak m.in. fragmenty naczyń glinianych oraz szklanych, kafli, konstrukcji murowanych oraz drewnianych, wyrobów metalowych, znalezisk monetarnych, materiałów kostnych, należy

wstrzymać wszelkie prace mogące uszkodzić bądź zniszczyć odkryte zabytki, zabezpieczyć zabytki oraz miejsce ich odnalezienia, oraz powiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi

Oprócz stanowisk archeologicznych na obszarach opracowania objętych projektem zmiany planu dla miasta Bełżyce występują:

- na obszarach nr 27 oraz 28 zlokalizowane są strefy pośredniej ochrony konserwatorskiej od zespołu dworsko-parkowego położonego w Bełżycach,
- na obszarze nr 31 zlokalizowane są strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego miasta Bełżyce.
- na obszarach nr 11 we Wronowie oraz nr 24 w Krężnicy Okrągłej objętych projektem zmiany planu dla Gminy Bełżyce zlokalizowane są strefy pośredniej ochrony konserwatorskiej od zespołu dworsko-parkowego położonego w Krężnicy Okrągłej oraz od zespołu dworskiego położonego we Wronowie, znajdujących się poza granicami zmiany planu.

W ustaleniach projektu stwierdzono, że wszelkie prace inwestycyjne prowadzone w obrębie stref powinny być podporządkowane przepisom ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282).

Jeżeli powyższe ustalenia będą zachowane, powstanie nowego zagospodarowania na obszarach objętych projektami zmiany planu nie powinny wiązać się z negatywnym oddziaływaniem na powyższe dobra kultury.

Na obszarze objętym projektem zmiany planu dla terenu położonego przy ul. ks. bpa T. Wilczyńskiego nie występują żadne obiekty dóbr kultury, więc realizacja ustaleń projektu nie będzie wiązała się z żadnym oddziaływaniem na powyższe elementy.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY BEŁŻYCE

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY BEŁŻYCE

Administracyjnie, gmina Bełżyce należy do powiatu lubelskiego i zajmuje obszar o powierzchni 133,85 km² położony w zachodniej części województwa. Sąsiaduje ona z sześcioma gminami: od północy z gminą Wojciechów, od północnego-wschodu z gminą Konopnica, od południowego-wschodu z gminą Niedrzwica Duża, od południa z gminą Borzechów (wszystkie należą do powiatu lubelskiego), od południowego - zachodu z gminą Chodel (powiat opolski), od zachodu z gminą Poniatowa (powiat opolski). Gminę zamieszkuje 13 176 mieszkańców (stan na grudzień 2019 roku).

Obszar gminy Bełżyce położony jest w obrębie dwóch mezoregionów fizyczno-geograficznych Wyżyny Lubelskiej o odmiennych cechach rzeźby: Równiny Bełżyckiej i Kotliny Chodelskiej (południowo-zachodnia część gminy w okolicach wsi Wronów). Najniżej położony punkt – 187,5 m n.p.m. znajduje się w dolinie Zalesianki, w miejscu gdzie rzeka opuszcza gminę. Są to okolice miejscowości Skrzyniec. Najwyższy zaś (kulminacja wydmy śródlądowej) – 248,6 m n.p.m.. Deniwelacje terenu nie przekraczają więc 70 m i wynoszą 61,1 m.

Obszary rolnicze o dobrych jakościowo glebach to tereny zlokalizowane w otoczeniu miejscowości: Babin, Wymysłówka, Matczyn-Wojcieszyn, Jaroszewice, Chmielnik, Kolonia Chmielnik, Kierz, Zagórze, Podole. Obszary rolnicze o słabszych glebach występują w pozostałej części gminy. Strefy zalesione to część południowo-wschodnia gminy z sołectwami: Skrzyniec, Zalesie, Wierzchowiska, Wronów, Krężnica Okrągła, Malinowszczyzna.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY BEŁŻYCE

Historia Bełżyc, wsi leżącej obok ważnego wówczas szlaku handlowego, prowadzącego z Krakowa przez Sandomierz do Lublina i dalej na Ruś i Litwę, sięga czasów sprzed lokacji miasta. Najstarsza wzmianka o osadzie znajduje się w dokumencie z 1349 roku, w którym król Kazimierz Wielki – na wniosek ówczesnego właściciela wsi, Rafała z Tarnowa herbu Leliwa – przeniósł ją z prawa polskiego na niemieckie. Jako miasto, Bełżyce zostały lokowane na prawie magdeburskim w 1417 roku przez Jana Tarnowskiego, wojewodę krakowskiego i jego brata Spytka z Tarnowa herbu Leliwa, na mocy przywileju lokacyjnego króla Władysława Jagiełły. Początkowo były tzw. miastem filialnym – miały się „sądzić i rządzić na wzór Lublina”. W II połowie XV wieku miasto należało do Pileckich, od 1551 roku do Bzickich, od 1574 roku do Spinków. W XVII wieku jego właścicielami byli Orzechowscy, Gałęzowscy, Szaniawscy i Osuchowscy. W 1819 roku dobra znalazły się w posiadaniu Stanisława Kossowskiego, a następnie rodziny Brzezińskich.

Około 1425 roku w osadzie wzniesiono murowany zamek z basztą, otoczony wałami, erygowano też parafię katolicką. W tym samym okresie powstał tu prawdopodobnie kościół parafialny pw. św. Pawła, przy którym od około 1430 roku istniała szkoła parafialna. W I połowie XV wieku, dzięki nadawanym przywilejom wzrosło znaczenie Bełżyc, które zyskały status ważnego ośrodka handlowego w regionie.

Początkowo nazwa miejscowości notowana była jako Belsszice, Belzicze, lub Belzycze – taka forma znajduje się m.in. na herbie widocznym w dokumencie z 1581 roku („...Civitatis Belzicze Maius”). Na pieczęci z 1718 roku, a także w wielu innych dokumentach z późniejszego okresu, znajduje się zapis nazwy w łacińskiej formie przymiotnikowej Sigillum Belsiczensis. Wskazuje to na fakt, iż pierwotna nazwa

Bełżyc miała najprawdopodobniej brzmienie Bełzice, zaś forma fonetyczna Bełżyce jest wtórna.

Niemal od samego początku miasto miało charakter wieloetniczny i wielowyznaniowy. Być może już od lat 20. XV wieku, a z całą pewnością od I połowy XVI wieku, obok ludności katolickiej w Bełżycach zaczęli osiedlać się Żydzi. W XVI i XVII wieku miasto było znaczącym ośrodkiem protestantyzmu. Istniał tu zbór kalwiński, gimnazjum kalwińskie i szkoła ariańska, organizowano liczne zjazdy i synody.

Począwszy od 1648 roku, w II połowie XVII i I połowie XVIII wieku miasto było wielokrotnie niszczone w trakcie napaści zbrojnych, przemarszów wojsk szwedzkich, rosyjskich, polskich i litewskich, rekwizycji i grabieży, a także w wyniku pożarów i powtarzających się epidemii. W 1662 roku, na fali kontrreformacji, z miasta zostali wypędzeni arianie.

W 1796 roku Bełżyce znalazły się w zaborze austriackim, od 1810 roku należały do Księstwa Warszawskiego, a od 1816 roku – do Królestwa Polskiego. W 1869 roku, w ramach represji po powstaniu styczniowym, Bełżyce straciły prawa miejskie. W 1913 roku podupadająca osada została zniszczona przez pożar.

W okresie międzywojennym Bełżyce były niewielką osadą zamieszkiwaną w znacznej części przez ludność żydowską. Działy tu liczne sklepy, rozwijało się też rzemiosło, a także przemysł. W latach 30. powstała tu elektrownia, dostarczająca prąd do okolicznych miejscowości.

Miasto zostało zajęte przez Niemców we wrześniu 1939 roku. W grudniu 1940 roku w Bełżycach powstało getto, w którym, oprócz żydowskich mieszkańców samych Bełżyc i okolicznych miejscowości, przebywali także Żydzi z Lublina, Krakowa i Szczecina oraz Żydzi z przesiedlonych terenów Rzeszy. Większość żydowskich mieszkańców Bełżyc została zamordowana w obozie zagłady w Sobiborze, część zginęła też na Majdanku.

Bełżyce zostały wyzwolone przez Armię Czerwoną 26 lipca 1944 roku. W czasie działań wojennych i okupacji zginęło ponad 60 proc. mieszkańców miasta (około 4200 osób). Od roku 1955 Bełżyce były miastem powiatowym, w 1958 roku odzyskały prawa miejskie. Obecnie znajdują się w powiecie lubelskim i są siedzibą gminy o tej samej nazwie.

Równie bogatą przeszłość mają miejscowości wchodzące znajdujące się na terenie Gminy Bełżyce. Na szczególną uwagę zasługują m.in. takie miejscowości jak:

Babin, który jest jedną z najstarszych udokumentowanych wsi w Gminie Bełżyce, wymieniana już w dokumentach króla Władysława Łokietka. Pierwsze zmienki o niej pochodzą z 1311 r., jako własność Zdzisława, syn komesa Zęborza. Wspomina o nim w swoich Rocznikach-czyli kronikach sławnego Królestwa Polskiego – Jan Długosz. Pozostałością po historycznej spuściźnie Babina jest m.in. kamienny krzyż z

wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego, wykonany w piaskowcu do którego w 1841 r. dobudowano kapliczkę. Widnieje na nim napis: „ TA FIGURA WY STAWIONA R. 1664 REPERACYIA TEI FIGURY Z DODAN SZTACHET I KAPLICE R 1841” Według źródeł historycznych krzyż był pierwotnie usytuowany przy gościńcu, stał naprzeciwko frontu dawnego dworu właściciela Babina - Pszonków, tam również znajdował się pierwszy ośrodek dworski. Ludowe przekazy głoszą, iż w późniejszych czasach jeden z dziedziców Babina strzelał do niego z ganku swojego dworu i uszkodził figurę Chrystusa. Obiekt został ufundowany przez Adama Pszonkę ostatniego właściciela Babina z rodu, słynnych założycieli tzw. Rzeczypospolitej Babińskiej. W sąsiedztwie dworu przy kępie obsadzonej lipami odbywała się tzw. „ giełda ” w Rzeczypospolitej Babińskiej, czyli zabawa polegająca na rywalizacji w opowiadaniu niewiarygodnych historyjek, w nagrodę można było wygrać urząd lub tytuł honorowany w Rzeczypospolitej Babińskiej. Ideą założycieli tego państwa było wyśmiewanie polskich wad narodowych. Przebywało tutaj wiele znanych w tamtym czasie osób m. in. Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Jan Zamojski, Jerzy Ossoliński, Potoccy, Radziwiłowie, Zborowscy to humorystyczne stowarzyszenie funkcjonowało ponad sto lat.

Rzeczpospolita Babińska zakończyła swoją działalność w 1677 r. po śmierci Adama Pszonki, pochowanego w kościele Dominikanów w Lublinie. Natomiast z powodu braku męskiego potomka Babin przeszedł w ręce rodu Tarłów i uległ późniejszemu podziałowi na dwa oddzielne majątki. Dwór spłonął w XVIII w., a lipy otaczające giełdę wycięto. Popularność tego miejsca i jego historii odzwierciedla fakt iż w 1881 r. Jan Matejko namalował obraz pt. Rzeczpospolita Babińska, aktualnie znajdujący się w Muzeum Narodowym w Warszawie. W 1837 r. dziedzicem tej części Babina był Stefan Laskowski (pochowany w Matczynie), 1862 Henryk Wagner i Konstanty Królikowski, w 1880 właścicielami byli Nowiccy natomiast jako ostatni władali tą częścią Michalewscy. W XIX wieku majątek ulega parcelacji.

Matczyn - wieś wymieniana w dokumentach z 1409 r. jako własność Stefana i Sobiesława herbu Dębno Prawdopodobnie nazwa miejscowości pochodzi od Mikołaja Matczyńskiego herbu Jastrzębiec, właściciela wsi w 1531 r. W 1605 r. Krzysztof Ziemacki funduje tutaj pierwszy drewniany kościół katolicki. W 1611 r. właścicielem Matczyna był Marek Matczyński chorąży husarski, miecznik podolski uznany za zasługi w wojnach z Turkami, marszałek dworu i generał ziem ruskich. Źródła podają iż ocalił on życie królowi Janowi III Sobieskiemu w bitwie pod Parkanami. W 1664 r. Adam Pszonka dziedzic na Babinie funduje wyposażenie kościoła i szpital dla starców i kalek.

Od 1679 r. istnieje tutaj parafia, w okresie reformacji Matczyn był jedyną wsią katolicką, kiedy dookoła istniały zbory kalwińskie m. in. Bełżyce, Wojciechów. Następnie w 1730 r. powstaje kolejny kościółek fundacji Jana Tarła. W 1805 r. właścicielem majątku jest Erazm Zarański powstaniec styczniowy, który zginął pod

Tarnogrodem 1863 r. (jego nagrobek obecnie znajduje się w sąsiedztwie miejsca po drewnianym kościele w Matczyni.) Z czasem powstają nowe folwarki Wojcieszyn i Jadwinin. Na przestrzeni wieków majątkiem władają różne rodziny. W 1862 r. właścicielem majątku jest Aleksy Ligowski, którego rodzina jako ostatnia włada nim aż do 1944 r.

Wronów - wieś, która w dokumentach pojawia się koło 1409 r., a jej właścicielem jest wówczas Otto Żegocina oraz Stanisław. Później jej właścicielem jest Jan chorąży ziemi lubelskiej, następnie Stanisław Pilecki z Krężnicy. Około roku 1676 r. właścicielem części dóbr jest Feliks Szaniawski, jeden z fundatorów świątyni Kościoła Katolickiego w Bełżycach, po ustąpieniu z tego terenu Kalwinów. Natomiast w XVIII w. właścicielem Wronowa, poprzez małżeństwo był Ernest Gonteryn Goltz - szambelan na dworze króla Augusta III, wszechstronnie wykształcony, wywodzący się z Pomorza luteranin. Z zamiłowania ogrodnik i hodowca owiec angielskich. Po jego śmierci majątek odziedziczyły jego córki - Elżbieta i Ludwika założycielki szpitala dla starców i kalek, pochowane w 1817 r. na cmentarzu przy Kościele Ewangelickim w Lublinie. Następnie majątek przypada Wiktorii Radeckiej - Mikulczównie żonie Jana Koźmiana, szwagierce słynnego Kajetana Koźmiana, Senatora Królestwa Polskiego. Ostatnimi właścicielami majątku byli Kochanowscy, natomiast zarządcą do 1944 r. był Czesław Kiwerski

6.4 ZABYTKI NIERUCHOME

Scharakteryzowanie zasobów zabytkowych ma na celu określenie, co przede wszystkim należy chronić i czym należy się opiekować, a tym samym ma pomóc we właściwym rozłożeniu najważniejszych akcentów w programie opieki nad zabytkami. Zadania i cele sformułowane w Programie są bezpośrednio zależne nie tylko od zasobu zabytków znajdujących się na terenie gminy Bełżyce, lecz również od ich stanu zachowania. I tak: bardzo dobry lub dobry stan zachowania wymaga jedynie stałej troski o obiekt (jak np. prowadzenie bieżących remontów). Natomiast znaczny stopień zniszczenia substancji zabytkowej implikuje cały proces działań (pozostających przede wszystkim w gestii właścicieli, posiadaczy obiektów oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków) niezbędnych do powstrzymania dalszej degradacji. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga jednak nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie miasta, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania na pojawiające się zagrożenia.

Układ urbanistyczny Bełżyc posiada metrykę średniowieczną. Lokacja miasta nastąpiła w 1417r. (miasto utraciło prawa miejskie w 1869r., po upadku postania styczniowego, odzyskało je w 1958r.). Układ urbanistyczny nie ma wyrazistych cech regularności miast średniowiecznych, jakkolwiek sieć ulic i placów założona jest na zasadach układu szachownicowego. Zespół urbanistyczny nie jest wpisany do

rejestrze zabytków, objęty jest jednak pośrednią ochroną konserwatorską i planistyczną.

Spośród najważniejszych obiektów zabytkowych z terenu gminy należy wymienić te wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego zgodnie z obwieszczeniem nr 1/2020 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 22 stycznia 2020 roku:

Bełżyce - kościół parafialny pw. Nawrócenia św. Pawła wraz z wyposażeniem wnętrza, cmentarzem kościelnym z drzewostanem w granicach ogrodzenia, z ogrodzeniem i dzwonnica

Zespół kościelny zlokalizowany w pn-wsch. części miasta. Parafia powstała między 1355 a 1425r. Pierwotny kościół drewniany został zamieniony ok. 1558-1565r. przez Andrzeja Bzickiego, kasztelana chełmskiego na zbór kalwiński. W XVII w., po pożarze, zwrócony został katolikom. Obecny obiekt wybudowano w kilku etapach:

- przed 1654r. za proboszcza Wojciecha Ościechowskiego powstało murowane prezbiterium z chórem muzycznym, zakrystią i drewnianą nawą,
- po 1675r. rozpoczęto budowę murowanej nawy i wieży (ukończone ok. 1695r.) ze składek parafian, a głównie z fundacji Feliksa Szaniawskiego, pisarz ziemskiego lubelskiego.

Kościół późnorenesansowy, konsekrowany 8 maja 1706r. przez biskupa Kazimierza Łubieńskiego. W ciągu XVIII i na pocz. XIX w. kilkakrotnie remontowany (zmiana podłóg, pokrycia dachowego, tynków). W 1822r. uszkodzony w czasie pożaru miasta. Odbudowany w latach 1855-1857 staraniem Baltazara Korycińskiego z częściowym zatarciem cech stylowych. Restaurowany w l. 1883, 1906-1913, 1947, 1955-58 oraz 1980-tych.

Pod koniec lat 80-tych XX w. przekształceniom uległo ogrodzenie kościoła wraz ze zmianą przebiegu; rozebrano część zachodnią muru wraz z 2 kapliczkami, przesunięto mur w części wschodniej oraz fragmentarycznie w części północnej. W 1997r. miał miejsce remont więźby dachowej, wymiana pokrycia dachu z blachy ocynkowanej na miedzianą nad skarbcem i kaplicą północną. W 2005r. – remont elewacji, kruchty, wnętrza zakrystii, renowacja dzwonnicy. W 2006r. Wydana została decyzja WKZ i pozwolenie budowlane na rozbudowę zakrystii kościoła. Program prac obejmował rozebranie współczesnej przybudówki przy zakrystii przylegającej do północnej ściany kościoła i wzniesienie nowej, mającej na celu powiększenie powierzchni użytkowej zakrystii. Prace zrealizowano. W 2019 r. przeprowadzono wymianę pokrycia dachowego na budynku kościoła. Obiekt zadbane.

Dzwonnica - pierwotna drewniana, wzmiankowana w wizytacjach biskupich z XVII i XVIIIw. Obecna murowana, wzniesiona w latach 1855-1857 staraniem ks. Baltazara Korycińskiego podczas odbudowy kościoła po pożarze w 1822r. W 1948r. dzwonnica była remontowana – podwyższono ją oraz pokryto blachą W 1949r. konsekrowano trzy nowe dzwony wykonane u Felczyńskich w Przemyśle. Na

przestrzeni lat przeprowadzono okresowe zabiegi pielęgnacyjne (malowanie). W 2005r. miał miejsce remont elewacji i malowanie obiektu.

Ogrodzenie - pierwotnie drewniane, obecne murowane, powstało w latach 1855-1857 staraniem ks. Baltazara Korycińskiego. W obrębie ogrodzenia brama z furtkami i kapliczki. Na przestrzeni lat wielokrotnie remontowane. Granice ogrodzenia zostały zmienione po 1987r. – rozebrano część zachodnią wraz z dwiema kapliczkami, przesunięto mur w części wschodniej oraz fragmentarycznie w części północnej (bez pozwolenia WKZ). Obszar przylegający do kościoła powiększono – głównie od strony zachodniej i ustawiono tam letni ołtarz.

Bełżyce - dawny budynek zamkowy - relikw dawnej rezydencji, związanej z różnowerczymi tradycjami Bełżyc

Zamek obronny wybudowany został prawdopodobnie ok. 1425r.. W przekazach źródłowych z 1574r. zamek określany jest jako murowany. W pocz. XVIII w. zniszczony, ok. 1780r. odbudowali go i częściowo przebudowali Kossowscy (określany jest wtedy jako dwór) otaczając oficynami i zabudowaniami gospodarczymi. Jak wynika z opisu K. Koźmiana, zamek przed przebudową był otoczony ogrodem włoskim „w staroświeckie szpalery” ze starym drzewostanem lipowym. Zamek przetrwał do 1829r., kiedy ówczesny właściciel Franciszek Brzeziński przebudował obiekt na gorzelnię i browar. W 1942r. obiekt został raz jeszcze gruntownie przebudowany i adaptowany na mleczarnię. Obecnie obiekt jest własnością prywatną.

Obiekt murowany z kamienia i cegły. Najstarsza część przyziemia, północno-zachodnia, tj. obecnie rozpoznawalna część dawnego zamku, wyróżnia się w rzucie grubością murów i zachowanymi w piwnicach sklepieniami (kolebkowo-krzyżowymi i kolebkowymi).

Obecny właściciel nie przeprowadza żadnych prac remontowych. Jedynie w 2004r. wybił otwór drzwiowy w elewacji frontowej (od ulicy), gdzie istniał pierwotnie otwór drzwiowy. Wprowadzenie otworu w formie i technologii współczesnej jest niewłaściwe i docelowo powinno kwalifikować się do zmiany. Właściciel nie ma sprecyzowanego programu wykorzystania obiektu w części parterowej i piwnicach. Na piętrze mieści się mieszkanie. Część pomieszczeń budynku (głównie w parterze) wykorzystywanych jest na magazyny.

Bełżyce - zespół dworsko-parkowy obejmujący: dwór, park, staw z otoczeniem, w granicach działki, szpaler kasztanowców i świerk

Dwór wzniesiony w latach 40-tych XIX w. przez braci Franciszka i Ignacego Brzezińskich. W II poł. XIX w. był własnością Witolda i Konstantego Brzezińskich. W k. XIX w. należał do Karola Żarońskiego. W 1918r. został upaństwowiony. Po 1922r. przebudowany z przeznaczeniem na szpital okręgowy. Remontowany był w pocz.

lat 80-tych XX w. Od kilku ostatnich lat, po zlikwidowaniu szpitala, budynek zmieniał właścicieli, w roku 2002 cały zespół zabytkowy został przejęty przez Gminę Bełżyce od Powiatu Lubelskiego, a w roku 2012 sprzedany osobie prywatnej i jest poddawany adaptacji.

Matczyn - zespół przestrzenny obejmujący: dwór, park, stawy

Zachowane założenie sięga prawdopodobnie pocz. XVII w. W tym czasie wzniesiony został drewniany dwór. Ok. 1890r. Kornel Ligowski dobudował do istniejącego dworu dwa piętrowe człony murowane oraz przybudówkę od str. pd-zach. W 1927r. Waław Jan Ligowski zastąpił dawny korpus główny drewniany murowanym. Do tylnej elewacji dobudował parterową oficynę gospodarczą. Założenie parkowe powstało w końcu XIX w. na miejscu wcześniejszego, z wykorzystaniem elementów XVIII-wiecznych (m.in. kompozycji ogrodowej o charakterze regularnym). Obecne granice założenia są pomniejszone w stosunku do pierwotnego. W zespole zachowały się dwór i park - wpisane do rejestru. Ponadto na terenie objętym ochroną, na północ od dworu znajduje się zespół budynków folwarcznych - użytkowanych, w dobrym stanie. Powstały one zapewne w latach 20-tych XX w., gdy właścicielem dóbr był Waław Jan Ligowski - rolnik, który prowadził w Matczynie rozwinięte gospodarstwo rolno-hodowlane.

Po 1964r. kiedy obiekt stał się siedzibą DPS, wzniesiono kilka współczesnych budynków związanych z nową funkcją: m.in. szklarnie i kotłownię (obecnie zlokalizowane na zachód od dworu).

Równoległe z kapitalnym remontem dworu, który został ukończony w 1992r., wykonano zagospodarowanie jego bezpośredniego otoczenia. W 1997r. od strony drogi, wzdłuż wsch. granicy założenia wykonano ogrodzenie. W sąsiedztwie założenia - na południe od dworu - powstał kompleks współczesnych budynków DPS. Obiekty zlokalizowane są poza granicą ochrony konserwatorskiej, jednak z uwagi na ich znaczną kubaturę stanowią konkurencję dla budynku dworu. W ostatnich latach w zespole zabytkowym nie prowadzono żadnych prac remontowych.

Matczyn - drzewostan w miejscu otoczenia kościoła (pierwotny drewniany kościół przeniesiony do Muzeum Wsi Lubelskiej)

Pierwszy kościół drewniany w powstał tu w 1605r., następny ok. 1685-1689r. z fundacji Karola Tarły. W 1980r. przeniesiono go do Muzeum Wsi Lubelskiej i tam w ostatnich latach zrekonstruowano.

Budowę nowego kościoła, murowanego (wg projektu arch. Jerzego Siennickiego w stylu modernistycznym) rozpoczęto w 1937r.. Zabytkowe wyposażenie ze starego kościoła przeniesiono do nowego w 1947r. Konsekracji nowej świątyni dokonano w 1969r. W 1989r. zmniejszono nieznacznie obszar cmentarza kościelnego - w związku z poszerzeniem drogi. Teren przykościelny

ogrodzony jest współczesnym, metalowym ogrodzeniem. Na terenie cmentarza przykościelnego wzdłuż ogrodzenia zachował się stary zabytkowy drzewostan (w tym w pn.-zach. części także poza ogrodzeniem) – wpisany do rejestru zabytków.

Wronów – park dworski

Park założony w końcu XVIII w. przez Ernesta Goltza, szambelana królewskiego dworu. Pod koniec XIX w. powstało tu krajobrazowe założenie parkowe harmonijnie włączające do starych elementów XVIII-wiecznych nowe, które zasadniczo nie naruszały kompozycji założenia.

Do chwili obecnej z dużego zespołu obejmującego: dwór, zabudowania folwarczne, schody i stawy zachował się jedynie okrojony zdziczały park z reliktnymi XVIII-wiecznego starodrzewu i młodszych okazów z różnych okresów dziejów parku. Czytelne pozostają jeszcze wnętrza parkowe i oś kompozycyjno-widokowa w kierunku stawów (we wschodniej części założenia). Ze względu na swoją lokalizację na wyniosłości park stanowi dominantę zieleni w krajobrazie. Obecnie stanowi własność prywatną.

Babin – zespół przestrzenny: dwór, park wraz ze szpalerem drzew, stawy

Założenie dworskie powstało w II poł. XVIII w., częściowo przekształcone w XIX i na początku XX w. Obecne granice zespołu są pomniejszone w stosunku do pierwotnego zasięgu. W zespole zachowały się: dwór i park ze stawami. Ponadto na terenie objętym ochroną, na wsch. od dworu znajduje się dawna ptaszarnia (obecnie garaż). Poza granicami ochrony konserwatorskiej znajduje się założenie folwarczne – na zachód od dworu, z zachowanymi budynkami gospodarczymi: spichlerzem, stodołą i domkiem ogrodnika. Całość założenia wraz z częścią folwarczną stanowi własność prywatną i jest poddawana stopniowej rewaloryzacji. W 2005r. została wybudowana nowa brama wjazdowa na teren zespołu. W 2006r. przeprowadzono prace pielęgnacyjne drzewostanu alei lipowej w pasie drogi powiatowej.

Dwór wzniesiony został ok. 1907r. przez Klemensa Osieckiego, usytuowany w sąsiedztwie poprzedniego drewnianego. Kolejni właściciele Henryk Nowakowski i Jan Nowakowski ok. 1920r. przebudowali dwór i przekształcili ogród. Przed wybuchem II wojny światowej nadbudowano północno-zach. część dworu. Po wojnie przekształcono wnętrza w skrzydle wschodnim i częściowo w korpusie głównym. W latach 50-tych XX w. częściowo przebudowano wnętrza przystosowując je do funkcji mieszkalno-administracyjnej (budynek wykorzystywany był przez Państwowe Przedsiębiorstwo Rolne w Motyczu). Od 1999r. (i zmiany właściciela) zostały rozpoczęte prace związane z rewaloryzacją dworu, od 2005r. – trwają prace wykończeniowe we wnętrzach.

W obrębie folwarku zachowały się: stodoła – wzniesiona w 1 ćw. XX w. za czasów Henryka Nowakowskiego (murowano-drewniana) oraz spichlerz – wzniesiony prawdopodobnie w 4 ćw. XIX w. (z kamienia wapiennego, otynkowany); w latach 20-tych XX w. dobudowano do jego południowej elewacji suszarnię chmielu. Obiekt zadbane, aktualnie stanowi własność prywatną.

Babin – Kapliczka z kamiennym krzyżem

Najcenniejszy przykład małej architektury sakralnej na terenie gminy. Kapliczka usytuowana przy głównej drodze przebiegającej przez wieś, jej datowanie określa się na 1664 rok, krzyż wykonany w piaskowcu do którego w 1841 r. dobudowano kapliczkę. Obiekt położony na prywatnym terenie, wymaga remontu.

Podole - Kaplica grobowa Ligowskich na cmentarzu parafialnym

Budynek z cegły. Usytuowana w pn-zach. narożu cmentarza. Wzniesiona z fundacji rodziny Ligowskich, właścicieli Matczyna. Styl architektoniczny kaplicy wskazuje na użycie form historyzujących, charakterystycznych dla pocz. XX w. Obiekt w stanie ogólnym dobrym.

Spośród najciekawszych obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków należy wyróżnić:

Kreżnica Okrągła – zespół dworski (pozostałości parku, dwór, oficyna, stajnia)

Powstanie tu ośrodka dworskiego datuje się na 3 ćw. XVII w. W 1648r. Kreżnica należała do Mikołaja Orzechowskiego mieszkającego na zamku w Bełżycach. Kolejnymi właścicielami byli: Feliks Szeniawski (1678), Głuscy (XVIII w.), Jan Wyszkowski (1824), Kuźniccy (od końca XIX w. do 1946r). Na początku XX w. funkcjonowało tu wysoko rozwinięte gospodarstwo rolno-hodowlane ze stadniną koni angielskich. Przed wojną poza dworem znajdowały się tutaj 4 domy dla służby folwarcznej, 17 budynków gospodarczych i młyn. W 1946 r. majątek został rozparcelowany, a teren ośrodka dworskiego przejęła Rejonowa Spółdzielnia Ogrodnicza w Lublinie. Obecnie dwór wraz z parkiem znajdują się w rękach prywatnych. Część obiektów wymaga remontu.

Bełżyce – budynki towarzyszące zespołowi kościoła parafialnego

Należą do nich ogrodzenie z bramą i trzema kapliczkami z lat 1855-57, plebania murowana z ok. 1925 r., nadbudowana w 1945 r., organistówka murowana z lat 30 XXw. (według projektu Bohdana Kelles-Krauzego) z 1922 r., kostnica

murowana z lat 1855-57. Wszystkie elementy w stanie dość dobrym, użytkowane, zabezpieczane i poddawane okresowym remontom. Jedynie dwa murowane słupy ogrodzenia (przy dzwonnicy) wymagają wzmocnienia konstrukcyjnego, tynkowania i malowania.

Bełżyce - cmentarz parafialny z 1 poł. XIX w. wraz z bramą wjazdową murowaną z 1914 r. Otoczony murowanym ogrodzeniem ceglano-kamiennym. Cmentarz zadbane, z wieloma przykładami cennych XIX-wiecznych nagrobków. Brama wjazdowa z elementami neogotyku, trójprzęsłowa, z cegły, partiami licowana ociosanym kamieniem wapiennym. W stanie dobrym.

Bełżyce - źródło Władysława Jagiełły, murowany z 1917r.

Oryginalna rzeźba stanowiąca pierwotne zwieńczenie źródła przedstawiająca popiersie władcy znajduje się obecnie w budynku straży pożarnej. Obiekt po remoncie, zadbane.

Zabytki znajdujące się na obszarze Gminy Bełżyce (stan na dzień 28 października 2020 r.)

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr w rej. Zabytków	Rodzaj rejestru	Decyzja (znak, data)	Obręb ewidencyjny	Nr działki	Opis, lokalizacja obiektów objętych ochroną konserwatorską
1.	Babin	Kapliczka z kamiennym krzyżem z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego	A/1121	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KD/4401/111/2411 /10 z dnia 17.06.2010 r.	Babin	571/1	Ochrona konserwatorska w obrysie ścian zewnętrznych kapliczki.
2.	Babin	Zespół przestrzenny	A/817	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KL.IV.5349/4/81 z dnia 14.07.1981 r., Uściślona decyzją: Znak: WKZ-I/KD/IV/18/1856 /97	Babin	3/2;3/4; 3/5	W skład zespołu wchodzi: - dwór-nr działki 3/4, - park w granicach działki nr 3/4 łącznie ze szpalerem drzew, rosnących wzdłuż granicy północnej parku, a obecnie znajdujących się poza ogrodzeniem działek nr 3/4, 3/5, 3/3 - stawy usytuowane na działce nr 3/4
3.	Bełżyce	Zespół kościelny	A/26	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KL.V-7/31/66 z dnia 28.03.1966 r.	Bełżyce-Centrum	153	W skład zespołu wchodzi: - kościół wraz z wyposażeniem wnętrza, - dzwonnica, - ogrodzenie cmentarza kościelnego, - cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia, - drzewostan otaczający kościół

4.	Bełżyce	Zespół dworsko-parkowy	A/816	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak:KL.IV.5349/3/81 z dnia 16.04.1981 r.	Bełżyce-Centrum	101/1;101/2	Dwór - nr działki 101/1, Park - nr działki 101/1 i 101/2
5.	Bełżyce	Dawny budynek zamkowy	A/121	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KL.V-7/116/66 z dnia 10.12.1966 r.	Bełżyce-Centrum	223/4	Położony przy ul. Zamkowej
6.	Matczyn	Drzewostan	A/137	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KL.V-7/9/66 z dnia 28.02.1966 r.	Matczyn	398/4 (część działki)	Drzewostan w miejscu otoczenia dawnego kościoła, przeniesionego do Muzeum Wsi Lubelskiej.
7.	Matczyn	Zespół przestrzenny (dwór, park, stawy)	A/818	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KL.IV.5349/5/81 z dnia 20.07.1981 r.	Matczyn	Część działki nr 318/1, nr 316	Część działki nr 318/1 (z wyłączeniem trwale przekształconych fragmentów: części gospodarczej, znajdującej się w części północno - wschodniej działki oraz części południowej i południowo - wschodniej działki, na której znajduje się nowa zabudowa Domu Pomocy Społecznej) -graniczącej z nią części działki nr 326 (tj. częścią pasa drogowego), - działka nr 316 (tj. alei wyznaczającej zasięg wpisanej

								do rejestru zabytków części dawnego założenia od strony południowej i południowo-wschodniej).
8.	Podole Pierwsze	Kaplica grobowa rodziny Ligowskich	A/1607	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KD.5140.3.1.2011 z dnia 01.09.2011 r.	Podole I	445/2	Kaplica zlokalizowana na terenie cmentarza parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia NMP w Matczynie
9.	Wronów	park dworski	A/932	Rej. A	Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków Znak: KL.534/9/3/8 z dnia 15.05.1987 r.	Wronów		Teren objęty ochroną konserwatorską obejmuje działki: nr 358/2 o pow. 0,33 ha, 359/2 o pow. 0,20 ha, 360/1 o pow. 0,18 ha, 360/2 o pow. 0,18 ha, 361/2 o pow. 0,19 ha, 362/2 o pow. 0,28 ha, 363/2 o pow. 0,26 ha, 379/1 o pow. 2,15 ha, 378/1 o pow. 0,73 ha,
10	Babin	Stodoła w zespole dworskim		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r.	Babin	3/3	Ochroną objęto budynek stodoły w zespole dworskim.
11.	Babin	Spichlerz w zespole dworskim		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r.	Babin	3/3	Ochroną objęto budynek spichlerza w zespole dworskim.
12.	Bełżyce	Kostnica przy kościele parafialnym		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r.	Bełżyce - Centrum	153	Kostnica na terenie parafii p.w. Nawrócenia św. Pawła w Bełżycach.
13.	Bełżyce	Organistówka		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc	Bełżyce-Centrum	260	Obiekt przy ul. Plac Kościelny 1

					z dnia 26 lutego 2016 r; zmienione Zarządzeniem nr 80/2018 z dnia 2 października 2018 r.			
14.	Bełżyce-	Brama cmentarza parafialnego		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Rolne	534	Cmentarz przy ul. T. Kościuszki
15.	Bełżyce	Zdrój Władysława Jagiełły		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	153	Pomnik Zdroju Wł. Jagiełły zlokalizowany od strony zachodniej, poza ogrodzeniem kościoła parafialnego przy ul. Partyzantów;
16.	Krężnica Okrągła	Zespół dworski		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Krężnica Okrągła		Orientacyjny zasięg zespołu dworskiego i pozostałości parku dworskiego w Krężnicy Okrągłej wskazano w karcie ewidencyjnej oraz opracowaniu autorstwa M. Kseniak - sporządzonym dla Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie
17.	Krężnica Okrągła	Dwór w zespole dworskim		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Krężnica Okrągła	171/51	
18.	Krężnica Okrągła	Oficyna w zespole dworskim		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Krężnica Okrągła	172/2	

19.	Krężnica Okrągła	Stajnia w zespole dworskim		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Krężnica Okrągła	171/27	
20.	Krężnica Okrągła	Pozostałości parku dworskiego		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Krężnica Okrągła	171/51	Drzewa pomnikowe chronione Rozporządzeniem nr 13 Wojewody Lubelskiego z dnia 2 sierpnia 1993 r. w sprawie uznania za pomnik przyrody (Dz. Urz. Woj. Lub. z 1993 r., nr 11, poz. 71)
21.	Krężnica Okrągła	Pomnik na mogile partyzantów AK		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Krężnica Okrągła	4727/2	Obiekt w sąsiedztwie pasa drogowego drogi wojewódzkiej 747.
22.	Matczyn	Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. Wniebowzięcia NMP		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Matczyn	398/2	Ochroną objęto nowy kościół.
23.	Matczyn	Chlewnia w zespole dworskim		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Matczyn	318/1	
24.	Skrzyniec	Kapliczka przydrożna (murowana)		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Skrzyniec Kolonia	493	Obiekt z I połowy XIX w., kapliczka przydrożna z figurą św. Jana Nepomucena
25.	Wierzchowiska Stare	kapliczka przydrożna (murowana)		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Wierzchowiska	492/5	Obiekt z XVIII/XIX w.
26.	Babin	Zespół dworsko-parkowy- dom ogrodnika		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Babin	3/3	Ochroną objęto dom ogrodnika w zespole dworsko-parkowym.
27.	Bełżyce	Zespół kościelny –		GEZ	Wykreślono	Bełżyce–	260	Ochroną objęto budynek tzw.

		plebania (dawny budynek)			Zarządzeniem nr 80/2018 z dnia 2 października 2018 r	Centrum		starej plebanii.
28.	Bełżyce	Układ urbanistyczny i historyczna linia zabudowy wzdłuż ul. Lubelskiej		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	wg. wykazu	Obiekty objęte ochroną konserwatorską, zgodnie ze strefą ochrony układu urbanistycznego i historycznej linii zabudowy ul. Lubelskiej wskazanej w planie i wykazie w formie tabeli będącymi załącznikami do karty.
29.	Bełżyce	Dom mieszkalny, ul. Zielona 10		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	273	Parterowy, narożny budynek mieszkalny.
30.	Bełżyce	Kamienica przy ul. Rynek 30		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	195	Dwukondygnacyjny budynek mieszkalno - usługowy.
31.	Bełżyce	Dawny zajazd, ob. Dom, ul. Rynek 29		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	162	Ochroną objęto dawny zajazd, nazywany także oberżą.
32.	Bełżyce	Dom mieszkalny, ul. Prebendarska 15		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	696/1	Ochroną objęto parterowy budynek mieszkalny.
33.	Bełżyce	Kapliczka przydrożna ul. Krakowska/ ul. Zielona		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	646/1	Kapliczka przydrożna z kamiennym krzyżem, położona na rogu ul. Krakowskiej i ul. Zielonej
34.	Bełżyce	Kopiec Tadeusza Kościuszki		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce-Centrum	1257	Kopiec ziemny, ogrodzony murkiem z umieszczonym na froncie popiersiem T. Kościuszki.
35.	Bełżyce	Młyn elektryczny		GEZ	Zarządzenie nr	Bełżyce-	438/2	Młyn pełniący obecnie funkcję

		(d. gazowy), ul. Kazimierska 35			18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Zastawie		restauracji.
36.	Bełżyce	Dawny cmentarz żydowski przy ul. Bednarskiej		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r; uzupełnione Zarządzeniem nr 85/2018 z dnia 18 października 2018 r.	Bełżyce - Centrum	849, 1287, 1288, 1289 (część), 1286 (część), 1285 (część)	Ochroną objęto teren działki nr 849, która stanowi teren zielony w jego centralnej części znajduje się obelisk z pamiątkową tablicą usytuowany naprzeciwko budynku Miejskiego Domu Kultury w Bełżycach oraz teren działek nr:1287, 1288, 1289 (część), 1286 (część), 1285 (część) wg karty cmentarza sporządzonej przez P. Sygowskiego z XII 1992 r.
37.	Bełżyce	Cmentarz żydowski przy ul. Przemysłowej		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce- Rolne	587/2	Otoczony ogrodzeniem – teren tzw. nowego cmentarza żydowskiego
38.	Bełżyce	Cmentarz parafialny przy ul. T. Kościuszki		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Bełżyce – Rolne	534 część działki	Ochroną objęto teren o zachowanym pierwotnym układzie pochówków z zabytkowymi nagrobkami i drzewostanem, wg. załączonego planu. Granice ochrony obejmują: teren najstarszej części cmentarza, aleje od 1 do 4, od wschodniej ściany parkanu do alei środkowej, ochroną objęto również pierwszy rząd od zachodu przy środkowej alei) cmentarza w granicach działki nr 534.

39.	Podole	Kapliczka przydrożna		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Podole I	349	Ochroną objęto murowaną kapliczkę położoną w sąsiedztwie drogi wojewódzkiej nr 747
40.	Wierzchowiska Górne	Cmentarz wojenny z I Wojny Światowej		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Wierzchowiska	305	Ochroną teren cmentarza w obrębie ogrodzenia.
41.	Wronów	Cmentarz wojenny z I Wojny Światowej		WEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Wronów	892/1	Ochroną teren cmentarza w obrębie ogrodzenia.
42.	Zalesie	Młyn elektryczny, d. wodny		GEZ	Zarządzenie nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r;	Zalesie	191	Ochroną objęto budynek drewnianego młyna.

IV. Zabytki Przyjęte Zarządzeniem Burmistrza Bełżyc nr 38/2018 z dnia 14 czerwca 2018 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr w rej. Zabytków	Rodzaj rejestru	Decyzja (znak, data)	Obręb ewidencyjny	Nr działki	Opis, lokalizacja obiektów objętych ochroną konserwatorską
183	Bełżyce	Figura Matki Boskiej wraz z kamiennym postumentem		GEZ	Zarządzenie nr 38/2018 z dnia 14 czerwca 2018 r.	Bełżyce-Centrum	197	Figura Matki Boskiej wraz z kamiennym postumentem-element pomnika(miejsce straceń) żołnierzy Armii Krajowej i mieszkańców Podola, ul. Rynek w Bełżycach

V. Zabytki Przyjęte Zarządzeniem Burmistrza Bełżyc nr 75/19 z dnia 17 września 2019 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr w rej. Zabytków	Rodzaj rejestru	Decyzja (znak, data)	Obręb ewidencyjny	Nr działki	Opis, lokalizacja obiektów objętych ochroną konserwatorską
184.	Podole Pierwsze	Pomnik nagrobny Karola Ściegiennego i Tekli z Jaworskich		GEZ	Zarządzenie nr 75/19 z dnia 17 września 2019	Podole I	445/2	Ochroną objęto pomnik nagrobny Karola Ściegiennego i Tekli z Jaworskich, zlokalizowany w sąsiedztwie kaplicy na terenie cmentarza parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia NMP w Matczynie
185.	Podole Pierwsze	Pomnik nagrobny Stefana Laskowskiego		GEZ	Zarządzenie nr 75/19 z dnia 17 września 2019	Podole I	445/2	Ochroną objęto pomnik nagrobny Stefana Laskowskiego, zlokalizowany w sąsiedztwie kaplicy na terenie cmentarza parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia NMP w Matczynie

VI. Zabytki przyjęte Zarządzeniem Burmistrza Bełżyc nr 115/20 z dnia 27 października 2020 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr w rej. Zabytków	Rodzaj rejestru	Obręb ewidencyjny	Nr działki	Opis, lokalizacja obiektów objętych ochroną konserwatorską
190.	Babin	Cmentarz parafialny w Babinie		WEZ	Babin	1906/1, 545	Teren objęty ochroną obejmuje działki nr: 1906/1 i 545 obręb Babin.
191.	Bełżyce	Cmentarz przykościelny		WEZ	Bełżyce-Centrum	153	Cmentarz na planie zbliżonym do prostokąta o ściętych trzech narożach. Kościół w centrum, nieco przesunięty ku zachodowi. Od północnego wschodu przylega tzw. „Zdrój Jagielly”.

192.	Kreżnica Okrągła	Cmentarz wojenny z II Wojny Światowej w Kreżnicy Okrągłej		WEZ	Kreżnica Okrągła	4727/2 (część działki)	Położony ok. 1 km za zabudowaniami w kierunku Chodla, w lesie, w bezpośrednim sąsiedztwie pasa drogowego drogi wojewódzkiej 747. Na jego terenie zlokalizowano dwa pomniki położone w odległości ok. 3 m od siebie.
193.	Matczyn	Cmentarz przykościelny w Matczynie		WEZ	Matczyn	398/4 (część działki)	Cmentarz na planie prostokąta, wyznaczonego przez drzewa. Przy drodze dzwonnica i nieco w głębi nagrobek. Na środku cmentarza drewniany krzyż.
194.	Matczyn	Cmentarz parafialny w Matczynie		WEZ	Podole I	445/2	Cmentarz położony jest przy drodze wojewódzkiej nr 747, ok. 1 km od kościoła. Całość otoczona ogrodzeniem w kształcie nieforemnego pięcioboku.

Zastosowane skróty:

GEZ -obiekty zaproponowane do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków przez Burmistrza Gminy i pozytywnie zaopiniowane przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Rej. A - obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego (objęte najściślejszą z przewidzianych w polskim prawie formą ochrony zabytków)

WEZ - obiekty zainteresowania konserwatorskiego niewpisane do rejestru i figurujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

6.5 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Decyzja o wpisie może zostać wydana z urzędu, jeśli zachodzi uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW RUCHOMYCH

- wyposażenie kościoła rzymskokatolickiego pw. Nawrócenia św. Pawła w Bełżycach (30 elementów) – nr rej. zabytków L/B/113,
- rzeźba króla Władysława Jagiełły ze „Zdroju Jagiełły” w Bełżycach (obecnie w budynku straży pożarnej) – nr rej. zabytków L/B/114,
- wyposażenie kościoła rzymskokatolickiego pw. Wniebowzięcia NMP w Matczyni (19 elementów oraz nagrobek Zarańskiego na cmentarzu przykościelnym) – nr rej. zabytków L/B/326.

W programie nie zamieszczono szczegółowego wykazu zabytków – wykaz w zasobach WUOZ w Lublinie.

Obiekty figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków kształtują jej kulturowy krajobraz na, który składają się budynki mieszkalne, obiekty sakralne, miejsca pamięci narodowej, przydrożne kapliczki, cmentarze parafialne i wojenne. Obiekty mieszkalne i sakralne są stale użytkowane, miejsca pamięci i cmentarze wojenne są objęte stałą opieką Gminy. Natomiast o okoliczne kapliczki dbają od pokoleń pobliscy mieszkańcy.

Gmina Bełżyce nie posiada bogatych zasobów dziedzictwa kulturowego, na jej terenie znajduje się jedynie kilka obiektów bardzo cennych historycznie

tj. objęty ochroną prawną kamienny krzyż w miejscowości Babin, pozostałości dawnego zamku, kościół parafialny w Bełżycach, zespoły przestrzenne w Matczynie, Babinie, Bełżycach.

Należy również wspomnieć o cennych zabytkach ruchomych stanowiących elementy wyposażenia miejscowych kościołów. Stan zachowania zabytków jest bardzo zróżnicowany zdecydowana część jest w stanie dobrym, kilka jest w złym stanie i wymaga podjęcia w niedługim czasie prac konserwatorskich. Większość stanowi własność prywatną.

Prace przy obiektach zabytkowych, które są własnością parafii są w miarę ich możliwości finansowych stopniowo realizowane.

Gmina Bełżyce jest właścicielem następujących zabytków:

a) ruchomych:

1) oryginalnej rzeźby króla Władysława Jagiełły ze „Zdroju Jagiełły” w Bełżycach – obiekt ten jest w bardzo złym stanie technicznym i wymaga pilnego podjęcia prac konserwatorskich,

b)nieruchomych:

1) figury Matki Boskiej wraz z kamiennym postumentem, położonej w przy ul. Rynek w Bełżycach,

2) kopca Tadeusza Kościuszki,

3) cmentarza wojennego z I Wojny Światowej w miejscowości Wronów,

Opisane obiekty są zadbane w stanie bardzo dobrym i aktualnie nie wymagają pojęcia prac remontowych.

6.6 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Bełżyc. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska zostały zewidencjonowane w wojewódzkiej ewidencji zabytków metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Zabytek archeologiczny na mocy ustawy to „zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Ta szeroka definicja określa jednocześnie potencjalnie duży zasób zabytków archeologicznych, na które składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne (obiekty i warstwy zlokalizowane w terenie), jak i ruchome zabytki (przedmioty) z nich pochodzące. We

współczesnym konserwatorstwie przyjmuje się politykę tzw. zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego, a więc równoprawnego, wieloelementowego systemu, w skład którego wchodzi również stanowiska i zabytki archeologiczne. Podstawowym elementem działań z zakresu konserwatorstwa archeologicznego jest zachowanie w możliwie niezmienionej formie jak największej liczby stanowisk. W działaniach tych ważne jest również dążenie do stworzenia bazy danych o zasobach archeologicznych, rejestrowanie wszelkich potencjalnych miejsc odkryć, dokumentowanie ginącego dziedzictwa przez zagrożenia współczesnej cywilizacji.

Zadania z zakresu archeologii są nie tylko obowiązkiem wyspecjalizowanych służb konserwatorskich czy nawet poszczególnych środowisk (np. archeologów), ale także powinny być podejmowane przez inne organy administracji państwowej, a przede wszystkim samorządowej. Ważne jest też aby przypadkowe odkrycia przez indywidualnych poszukiwaczy zostały zgłaszane odpowiednim służbom. Jak stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2020 poz. 282) Art. 32.1., „Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany: 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta). 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3. (...)” oraz art. 33.1. „Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta). 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.”

Wynika z tego kolejne ważne zadanie, realizowane m.in. przez niniejszy program opieki nad zabytkami, jakim jest uświadomienie społeczeństwu wartości zabytków archeologicznych i wynikającej z tego konieczności ich ochrony.

Gmina planuje prowadzenie różnorodnych działań popularyzatorskich, nakierowanych na podniesienie poziomu świadomości o lokalnym dziedzictwie archeologicznym m.in. przez promowanie turystyki pieszej i rowerowej.

Popularyzacja odkryć archeologicznych, a przez to zwracanie uwagi na ich unikatowy charakter i potrzebę zapewnienia stosownej ochrony, jest bardzo ważne dla całego środowiska archeologów, w tym także służb konserwatorskich.

Podjmując problem historii osadnictwa gminy Bełżyce należy pokrótce przedstawić jej warunki geograficzne. Teren ten znajduje się w południowo-zachodniej części woj. lubelskiego, w zachodnim fragmencie Równiny Bełżyckiej. Jest to region o słabo urozmaiconej formie krajobrazowej, której wysokość waha się w przedziale od 160 m n.p.m., a w niektórych miejscach działu wodnego Wisły i Bystrzycy przekracza 230 m n.p.m. Całkowita powierzchnia Równiny Bełżyckiej wynosi około 640 km². Od południa graniczy ze Wzniesieniami Urzędowskimi, a od północy z Płaskowyżem Nałęczowskim, natomiast jej południowo-wschodnia partia przylega do Kotliny Chodelskiej, a jej zachodnia część osiąga zbieżność na niedługim odcinku z Małopolskim Przełomem Wisły.

Na dzień dzisiejszy na interesującym nas terenie zarejestrowano 143 fakty osadnicze (osady i ślady osadnicze). Zarówno osady, jak i ślady osadnicze pochodzą z okresu pradziejowego i historycznego. Warto także nadmienić, iż w gminie Bełżyce zlokalizowano trzy pradziejowe obozowiska: nie zostały one określone kulturowo oraz chronologicznie, wydają się jednak, iż nie są to stanowiska paleolityczne, pochodzą one raczej z epoki neolitu bądź też z wczesnego brązu.

W samych Bełżycach istnieją do dziś pozostałości po zamku zaadaptowane na mleczarnię. Obiekt nie był jeszcze badany archeologicznie. Interesujący efekt przyniosły nadzory archeologiczne nad pracami ziemnymi związanymi z izolacją budynku ZOZ przy ul. Bednarskiej. Odkryto tam wówczas trzy pochówki żydowskie wraz z wyposażeniem, które należy łączyć z kirkutem założonym przy dzisiejszej ulicy Jakuba z Bełżyc w II poł. XVI w. W Babinie został odkryty dość ciekawy obiekt, a mianowicie ślady dworu obronnego, który pochodzi najprawdopodobniej sprzed 1452 r.

Z analizy kart AZP możemy, stwierdzić, iż terenami najczęściej zamieszkałymi były małe doliny. W nich to archeolodzy zastali taki oto obraz kulturowy: najstarszą rozpoznaną kulturą na powyższych terenach jest kultura świderska (późny paleolit). Posiadamy również ślady po takich kulturach archeologicznych jak: kultura amfor kulistych, kultura pucharów lejkowatych (obie z późnej epoki neolitu). Z całą pewnością na terenach tych bytowała wczesnobrązowa kultura mierzanowicka. W rozwiniętej epoce brązu w gminie Bełżyce żyła także

ludność kultury trzcinieckiej oraz kultury łużyckiej. Okres rzymski na interesującym nas terenie reprezentuje kultura przeworska. Najwięcej stanowisk pochodzi z epoki średniowiecza (VIII-do końca XV w) i nowożytności. Zabytki pozyskane z badań powierzchniowych to przede wszystkim materiał ceramiczny i narzędzia krzemienne. Wśród surowca wykorzystywanego do wyrobu narzędzi stosowano krzemień świeciechowski, narzutowy, rzadziej czekoladowy i wołyński. Wydaje się jednak, iż taki obraz może ulec zmianie, gdyż u większości tego typu zabytków nie rozpoznano surowca.

W świetle badań AZP (80-79, 80-78, 79-78, 79-79, 78-79, 78-78, 79-77) rozpoznane dotychczas osadnictwo w gminie Bełżyce nie przedstawia się zbyt imponująco. Wydaje się jednak, iż taki stan może wynikać z niedostatecznego rozpoznaniem terenu, dlatego też należałoby przeprowadzić badania weryfikujące obecny stan wiedzy. Należy również powrócić do analizy materiałów już pozyskanych w celu dokładniejszych określeń pod względem zarówno kulturowych, jak i chronologicznym.

Na szczególną uwagę zasługują także unikatowe na skalę województwa, zweryfikowane w 2015 r. stanowiska archeologiczne, położone na prywatnych, leśnych gruntach w miejscowości Krężnica Okrągła (ozn. 79-78/14-9) i Wierzchowiska (ozn. 80-78/171-2) cmentarzyska kurhanowe o zachowanej własnej formie terenowej. W miejscowości Krężnica Okrągła opisano 20 kopców/kurhanów o wymiarach: średnice podstawy 5-9 m, wysokości 0,5 - 1,5 m prawdopodobnie z okresu schyłkowego neolitu lub wczesnego średniowiecza na obszarze do 5 ha. Natomiast w miejscowości Wierzchowiska Dolne opisano 2 kopce/kurhany o wymiarach: średnice podstawy od 9-10 m, wysokość 1,0 do 1,3 m pochodzące prawdopodobnie z okresu schyłkowego neolitu lub wczesnego średniowiecza na obszarze do 0,5 ha. Opisane obiekty są rzadkim, dobrze zachowanym materialnym świadectwem dawnej obrzędowości pogrzebowej.

Ponadto w miejscowości Babin znajduje się stanowisko archeologiczne ozn. 79-79/6-3 ustalono, że na jego obszarze znajdował się kiedyś dwór obronny, datowany na XVII-XVIII w. prawdopodobnie są to ślady dawnej rezydencji Pszonków w której funkcjonowała tzw. „Rzeczypospolita Babińska”. Obiekt ten stanowi prywatną własność i ulega stopniowemu zatarciu w krajobrazie. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ingerencja Gminy w prywatne prawo własności na działkach gdzie zlokalizowane są punkty archeologiczne jest bardzo ograniczona m.in. głównie do ochrony tego miejsca w postaci zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Wykaz stanowisk archeologicznych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

I. Przyjęte Zarządzeniem nr 18/2016 Burmistrza Bełżyc z dnia 26 lutego 2016 r i ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Lp. w GEZ	Miejscowość	Rodzaj rejestru	gmina	obszar AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.
1.	43.	Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	30	1
2.	44.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	31	1
3.	45.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	32	2
4.	46.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	33	3
5.	47.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	34	4
6.	48.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	35	5
7.	49.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	36	6
8.	50.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	37	7
9.	51.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	38	8
10.	52.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	39	9
11.	53.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	40	10
12.	54.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	41	11
13.	55.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	42	12
14.	56.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	43	13
15.	57.	Kolonia Chmielnik	WEZ	Bełżyce	78-78	44	14
16.	58.	Matczyn	WEZ	Bełżyce	78-79	53	1
17.	59.	Matczyn	WEZ	Bełżyce	78-79	54	2

18.	60.	Matczyn	WEZ	Bełżyce	78-79	55	3
19.	61.	Matczyn	WEZ	Bełżyce	78-79	56	4
20.	62.	Matczyn	WEZ	Bełżyce	78-79	57	5
21.	63.	Matczyn	WEZ	Bełżyce	78-79	58	6
22.	64.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	4	1
23.	65.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	36	2
24.	66.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	37	3
25.	67.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	38	4
26.	68.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	39	5
27.	69.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	40	6
28.	70.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	41	7
29.	71.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	42	8
30.	72.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	43	9
31.	73.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	44	10
32.	74.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	45	11
33.	75.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	46	12
34.	76.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	47	13
35.	77.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	48	14
36.	78.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	49	15
37.	79.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	51	16
38.	80.	Bełżyce	WEZ	Bełżyce	79-78	1	1
39.	81.	Bełżyce	WEZ	Bełżyce	79-78	2	2

40.	82.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	3	1
41.	83.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	4	2
42.	84.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	5	3
43.	85.	Bełżyce	WEZ	Bełżyce	79-78	6	3
44.	86.	Bełżyce	WEZ	Bełżyce	79-78	7	4
45.	87.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	8	4
46.	88.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	9	5
47.	89.	Bełżyce	WEZ	Bełżyce	79-78	10	5
48.	90.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	11	6
49.	91.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	12	7
50.	92.	Kreżnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	13	8
51.	93.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	1	1
52.	94.	Bełżyce ul. Zielona	WEZ	Bełżyce	79-79	2	1
53.	95.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	3	2
54.	96.	Bełżyce	WEZ	Bełżyce	79-79	4	2
55.	97.	Bełżyce (okolice)	WEZ	Bełżyce	79-79	5	3
56.	98.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	6	3
57.	99.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	7	4
58.	100.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	8	1
59.	101.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	9	2
60.	102.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	10	3
61.	103.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	11	4

62.	104.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	12	5
63.	105.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	13	6
64.	106.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	14	7
65.	107.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	15	8
66.	108.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	16	9
67.	109.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	17	10
68.	110.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	18	11
69.	111.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	19	12
70.	112.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	20	13
71.	113.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	42	1
72.	114.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	43	2
73.	115.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	44	3
74.	116.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	45	4
75.	117.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	46	5
76.	118.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	47	6
77.	119.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	48	7
78.	120.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	49	8
79.	121.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	52	14
80.	122.	Podole	WEZ	Bełżyce	79-79	53	15
81.	123.	Zosin	WEZ	Bełżyce	79-79	54	1
82.	124.	Zosin	WEZ	Bełżyce	79-79	55	2
83.	125.	Zosin	WEZ	Bełżyce	79-79	56	3

84.	126.	Zosin	WEZ	Bełżyce	79-79	57	4
85.	127.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	58	5
86.	128.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	59	6
87.	129.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	60	7
88.	130.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	61	8
89.	131.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	62	9
90.	132.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	63	10
91.	133.	Babin	WEZ	Bełżyce	79-79	64	11
92.	134.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	65	9
93.	135.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	66	10
94.	136.	Wymysłówka	WEZ	Bełżyce	79-79	67	11
95.	137.	Bełżyce	WEZ	Bełżyce	79-79	69	11
96.	138.	Dylążki	WEZ	Bełżyce	80-78	53	1
97.	139.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	74	1
98.	140.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	77	2
99.	141.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	80	3
100.	142.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	82	4
101.	143.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	83	5
102.	144.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	109	6
103.	145.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	110	7
104.	146.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	111	8
105.	147.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	112	9

106.	148.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	113	10
107.	149.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	114	11
108.	150.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	115	1
109.	151.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	116	2
110.	152.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	117	3
111.	153.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	118	4
112.	154.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	119	5
113.	155.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	120	6
114.	156.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	121	7
115.	157.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	122	12
116.	158.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	123	13
117.	159.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	124	14
118.	160.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	125	15
119.	161.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	126	16
120.	162.	Wierzchowiska Dolne	WEZ	Bełżyce	80-78	129	1
121.	163.	Wierzchowiska Dolne	WEZ	Bełżyce	80-78	130	2
122.	164.	Wierzchowiska Dolne	WEZ	Bełżyce	80-78	131	3
123.	165.	Wierzchowiska Dolne	WEZ	Bełżyce	80-78	132	4
124.	166.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	133	8
125.	167.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	134	9
126.	168.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	135	10
127.	169.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	136	17

128.	170.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	137	18
129.	171.	Wierzchowiska Dolne	WEZ	Bełżyce	80-78	138	5
130.	172.	Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	139	19
131.	173.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	151	11
132.	174.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	154	12
133.	175.	Kolonia Skrzyniec	WEZ	Bełżyce	80-78	155	13
134.	176.	Zalesie	WEZ	Bełżyce	80-78	156	1
135.	177.	Zalesie	WEZ	Bełżyce	80-78	157	2
136.	178.	Wierzchowiska Dolne	WEZ	Bełżyce	80-78	158	5
137.	179.	Wierzchowiska Górne	WEZ	Bełżyce	80-79	47	1

II. Stanowiska archeologiczne przyjęte Zarządzeniem Burmistrza Bełżyc nr 101/2016 z dnia 25 listopada 2016 r. i ujęte Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Lp. w GEZ	Miejscowość	Rodzaj rejestru	gmina	obszar AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.
138.	180.	Krężnica Okrągła	WEZ	Bełżyce	79-78	14	9
139.	181.	Matczyn	WEZ	Bełżyce	78-79	59	7
140.	182.	Wierzchowiska	WEZ	Bełżyce	80-78	171	2

III. Stanowiska archeologiczne przyjęte Zarządzeniem Burmistrza Bełżyc nr 47/20 z dnia 19 maja 2020 r. i ujęte Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Lp.	Lp.	Miejscowość	Rodzaj rejestru	gmina	obszar AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.
141.	186.	Malinowszczyzna	WEZ	Bełżyce	80-78	162	8
142.	187.	Malinowszczyzna	WEZ	Bełżyce	80-78	163	9
143.	188.	Skrzyniec Kolonia	WEZ	Bełżyce	80-78	113	16
144.	189.	Wronów	WEZ	Bełżyce	79-77	15	1

Zastosowane skróty:

WEZ – obiekty zainteresowania konserwatorskiego niewpisane do rejestru i figurujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Granice zasięgów stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków przedstawione są na kartach adresowych GEZ oraz zostały określone w Miejsowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego dla miasta i gminy Bełżyce.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

Historyczne znaczenie ma herb miejski. W herbie Bełżyc, na błękitnej tarczy herbowej zaprojektowanej według klasycznego kroju XV-wiecznej tarczy hiszpańskiej, znajduje się złoty monogram – duża litera „B”, będąca inicjałem nazwy miasta. Ma ona kunsztowny kształt, z językowatym zakończeniem trzonu i uwypukleniem brzuszku. Monogram znajduje się nad ułożonym horyzontalnie złotym półksiężycem. Treść godła uzupełniają trzy złote gwiazdy sześcioramienne, umieszczone nad skierowanymi ku górze rogami półksiężyca, a także w środku, w górnej części tarczy, tworzące rodzaj „aureoli” wieńczącej literę „B”.

Herb ten używany jest od czasów założenia miasta, od 1417 roku, zaś jego treść i forma nawiązują do herbu Leliwa używanego przez założycieli Bełżyc – Tarnowskich. Zarówno kształt tarczy, jak i symbolika godła wskazują, iż powstał on na początku XV wieku, najprawdopodobniej w momencie uzyskania przez Bełżyce praw miejskich.

Gmina Bełżyce podejmuje działania uświadamiające niematerialne dziedzictwo kultury, takie jak organizacja Festiwalu Wsi Polskiej na Styku Trzech Ziem w Wierzchowiskach promującego tradycję i kulturę lokalną, coroczne konkursy zespołów śpiewaczych, dożynki gminne, Dni Bełżyc, przegląd zespołów teatralnych „Scena dramatyczna” oraz bieżącą działalność Miejskiego Domu Kultury. Istotna jest też współpraca w tym zakresie z Lokalną Grupą Działania

Kraina Wokół Lublina. Promowane są również historyczne rzemiosła, obecne od wieków na terenach dzisiejszej gminy Bełżyce.

Warto wymienić duże znaczenie społeczne aktywnie działających organizacji, takie jak Stowarzyszenie Kreatywnych Kobiet „Stokrotka” w Bełżycach, Stowarzyszenie „Koło Kobiet Aktywnych” w Zagórzcu, Stowarzyszenie Kobiet „Alebabki” w Chmielniku Kolonii, Koło Plastyczne „Kobiety z pasją” działające przy MDK w Bełżycach, zespół śpiewaczy „Jarzębinki” w Bełżycach, a także Towarzystwo Regionalne Bełżyc.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Bełżyce, a także szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki jednodniowej i weekendowej • Ciekawe szlaki turystyczne przebiegające przez gminę (np. Szlak Jagielloński) • Bezpośrednie sąsiedztwo metropolii Lublina, istotne z punktu widzenia rozwoju turystycznego • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna, • Korzystne położenie Bełżyc w centrum gminy • Dobra komunikacja z miastem wojewódzkim – Lublinem • Interesująca, wielokulturowa historia miasta • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wartości kulturowej • Obecność cennych w skali regionalnej obiektów zabytkowych • Zachowany układ urbanistyczny 	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjalne braki w infrastrukturze turystycznej, np. w zakresie oznakowania obiektów zabytkowych i informacji turystycznej • Brak szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym, przebiegających przez teren Gminy • Skromna baza noclegowa • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków • Samowolne przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych • Zbyt mała popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań architektonicznych i historycznych • Intensywny ruch samochodowy

<p>Bełżyc</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystywanie funduszy unijnych • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz gminy • Obecność regionalistów i znawców lokalnej historii • Bogata oferta kulturalna oparta w dużej mierze na lokalnej tradycji • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu oraz opcję wirtualnego spaceru • Zaktualizowana baza danych Gminnej Ewidencji Zabytków • Bliskość Kazimierza Dolnego i Nałęczowa, przyciągających dużą liczbę turystów i wczasowiczów • Dobra współpraca z LGD Kraina Wokół Lublina 	<p>prowadzony ulicami centrum miasta</p>
<p>SZANSE</p>	<p>ZAGROŻENIA</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie przy zabytkach • Promocja walorów zabytkowych gminy w Lublinie, w celu przyciągnięcia turystów jednodniowych i weekendowych • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby, mających na celu przyciągnięcie turystów odwiedzających sąsiednie miejscowości • Włączenie gminy w kolejne szlaki turystyczne oparte na dziedzictwie 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niedostateczna komunikacja na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji

<p>kulturowym</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kontynuacja działań promujących lokalną kulturę i tradycję • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubelskiego 	<p>zabytkowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu
--	--

Źródło: opracowanie własne

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BEŁŻYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Bełżyc i charakter jej dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów planistycznych.

1. Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi
- Aktualizowanie gminnej ewidencji zabytków w oparciu o art. 22 ust.4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

- Odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy gminy
- Pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, takich jak np. remont mogił żołnierskich
- Realizację zasad ochrony konserwatorskiej w odniesieniu do historycznego układu urbanistycznego Bełżyc

2. Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

W ramach tego zadania gmina planuje wsparcie dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych. Odbywać się będzie ono poprzez:

- Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków
- Remonty kapliczek przydrożnych oraz założeń cmentarnych w Wierzchowiskach i Wronowie, a także miejsc pamięci narodowej z terenu gminy, dodatkowo należy rozważyć współpracę z partnerami zagranicznymi (np. Austriacki Czarny Krzyż)
- Rewitalizacja miejsca pamięci przy Szkole Podstawowej w Wierzchowiskach Starych
- Prace konserwacyjne na cmentarzu z I wojny światowej w Wierzchowiskach Górnych
- Bieżąca konserwacja - drobne remonty, uporządkowanie grobów wojennych i miejsc pamięci narodowej
- Oznakowanie tablicami informacyjnymi lokalizacji grobów wojennych
- Współpracę z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji i realizacji zadań związanych z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie Gminy
- Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)

Należy zwrócić jednak uwagę na fakt, iż w większości obiekty zabytkowe nie są własnością gminy Bełżyce, w związku z czym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie nie może bezpośrednio wpływać na sposób ich użytkowania.

3. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu przyciągnięcia turystów na teren gminy niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów

zabytkowych. Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS)
- Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy
- Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych
- Dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego
- Opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy, w dalszej perspektywie z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej

4. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem turystyki jednodniowej i weekendowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej gminy. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających gminę turystów. Z racji bliskości Lublina skupić się należy w dużej mierze na propozycjach dla turystów przebywających na terenie gminy przez krótszy czas. Do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych
- Promocja różnych form turystyki – turystyka piesza, rowerowa, konna, motoryzacyjna
- Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne
- Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym,
- Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy
- Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród miast konkurencyjnych
- Wykorzystywanie zachowanych układów ruralistycznych jako elementu turystyki kulturowej

5. Dbłość o zachowanie oraz popularyzację dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy

- Prowadzenie działań popularyzatorskich nakierowanych na podniesienie świadomości o lokalnym dziedzictwie archeologicznym np. poprzez aktualizację strony internetowej UM o zasób archeologiczny gminy, wzmianki w folderach promujących gminę, prelekcje, wystawy itp.
- Wykorzystanie dziedzictwa archeologicznego jako jednego z ważnych elementów przebiegających przez gminę szlaków turystycznych, np. poprzez odpowiednie oznakowanie stanowisk położonych wzdłuż nich
- W przypadku szczególnie cennych stanowisk opracowanie koncepcji szlaku turystyki kulturowej opartego na lokalnym dziedzictwie archeologicznym
- Wsparcie w nagłaśnianiu odkryć archeologicznych z terenu gminy w lokalnych mediach

6. Kontynuacja prac związanych z układem urbanistycznym Bełżyc lub z jego bezpośrednim sąsiedztwem

W związku z dużą wartością historyczną centrum Bełżyc, a także w ramach kontynuacji działań z poprzedniej perspektywy programu opieki nad zabytkami ustala się priorytetowy charakter tego celu. Dzięki temu poprawi się jakość przestrzeni publicznej, a Bełżyce staną się atrakcyjnym miejscem dla mieszkańca i turysty. Trudno określić skalę prac, gdyż zależna jest ona od dostępnych środków finansowych w budżecie gminy. Do najistotniejszych działań zaliczyć trzeba:

- Rewitalizacja układu urbanistycznego Bełżyc poprzez prace w Parku Miejskim, związane m.in. z utrzymaniem zieleni, tworzeniem szlaków spacerowych, elementów oświetlenia i małej architektury itp.
- Bieżące prace pielęgnacyjne na terenie układu urbanistycznego
- Prace pielęgnacyjne na terenach zielonych i cmentarnych
- Konserwacja oryginału rzeźby króla Władysława Jagiełły z 1917 r., stanowiącą pierwotnie zwieńczenie „Zdroju Jagiełły” w Bełżycach (nr rej. B/309)
- Rewitalizacja Rynku w Bełżycach

7. Promocja gminy na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Gmina Bełżyce przyjęła następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- Walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji Gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach
- Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych gminy
- Udziały w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe
- Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów

8. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerszego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców gminy planuje się następujące działania:

- Wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem Miejskiego Domu Kultury
- Organizacja spotkań i imprez, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego, tradycji, rzemiosła itp.
- Wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego gminy
- Rozpowszechnienie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy, m.in. poprzez druk folderów, przewodników, informacji na stronie internetowej gminy
- Udostępnienie w formie spisu gminnej ewidencji zabytków oraz niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bełżyce na lata 2020-2023 na stronie internetowej Urzędu Miejskiego
- Przybliżanie regionalnych tradycji i postaci historycznych w ramach edukacji przedszkolnej i szkolnej

Należy zwrócić uwagę, że w celu jak najlepszego wykorzystania zasobów zabytkowych z terenu Gminy podstawowym elementem jest współpraca

z właścicielami i dysponentami obiektów zabytkowych, do których zaliczyć można osoby prywatne, parafie oraz organizacje pozarządowe.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bełżyce powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów oraz parafii, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Bełżyce zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, instytucje kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,

współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Miejskiej. Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczbę wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczbę utworzonych szlaków turystycznych,
- liczbę wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczbę osób zatrudnionych w turystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury ,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Województwa,
- dotacje Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji – Fundusz Kościelny.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BEŁŻYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bełżyce jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego Gminy, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy Bełżyce, obecność obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy.